

BARTUSZ-DOBOSI LÁSZLÓ

lélekszakadtak

téboly az irodalomban

KRONOSZ KIADÓ

Bartusz-Dobosi László

lélekszakadtak

Bartusz-Dobosi László

lélekszakadtak

téboly az irodalomban

Kronosz Kiadó

Pécs, 2018

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában

2018-ban megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6027-78-8

Szakmai lektor: Dr. Sárosi István egyetemi docens

Korrektúra: Bellus Ibolya

A borítón szereplő kép készítőjét nem sikerült azonosítani.

A kiadó várja a fotó jogtulajdonosának jelentkezését

A kép forrása:

www.anthrwpokentrika.wordpress.com

© Bartusz-Dobosi László

© Kronosz Kiadó

t a r t a l o m

Bevezetés	7
Normálisan a „nem normálisról”	19
Akik maguk is érintettek	80
Primer, azaz belső eredetű (endogén) elmebántalmak	85
Szkizofrénia	86
Mániás depresszió	96
Oligofrénia	106
Pszichopátiák	107
Szekundér, azaz külső eredetű (exogén) elmebántalmak	114
Túlnyomóan fizikai behatásokra támadó reaktív kórképek	114
Fertőző betegségek és mérgezések okozta elmebántalmak	114
Az idegrendszer szervi betegségeihez társuló elmebántalmak	121
Túlnyomóan lelki behatásokra támadó reaktív kórképek	122
Paranoia	122
Neurózisok	123
A mesterséges mennyországok	139
Összegzés	168
Névmutató és művek jegyzéke	177

bevezetés

Intellektuális értelemben mindig is vonzottak a megszállottak, akik kizárva a külvilág minden más alakját, eseményét, képesek olyan szűkre fókuszálni gondolkodásmódjukat, hogy azzal a maguk által választott témát a végtelen felé nyitják meg. Csak az ellenállhatatlan szenvedély, s az ebből fakadó kényszer, vagy rögeszme képes ilyen - nemegyszer - veszedelmes mélységekbe taszítani az embert. Talán a szakbarbár tudósok, a könyvmoly filozofok és a saját mániájuk rabságába ereszkedő monomániások értik, hogy mire gondolok. Minél jobban elfordulnak a hétköznapi emberek hétköznapi világának hétköznapi gondjaitól, annál nagyobb teret képesek nyitni a lelkükben mesterségesen felépített sajátos, egyedi világmindenség felé. Hogy ez szimplán egzaltáltság, patológiás jelenség, vagy valami kiválasztottságból fakadó zsenialitás-e, vagy mindegyik egyszerre, azt nem tudom. Egy biztos: nagy művek inkubátora az ilyen agy.

A pszichés problémáknak az irodalommal, de általában a művészeti ágakkal való kapcsolata nem új keletű felismerés. „Feltűnő, milyen sok az irodalomban a morbid elem” – írja egyik művében Benedek István –, mintha egyetlen nagy elmegyógyintézet lenne a világirodalom – tesszük hozzá mi, erős túlzást engedve meg magunknak.

De talán közelebb jár az igazsághoz Christopher Morley amerikai költő, újságíró, aki ekként fogalmaz: „A költő attól bátor, hogy nyitva tartja az örület felé vezető ajtót.” S ha alaposabb vizsgálat tárgyává tesszük az irodalmat, de általában a művészeteket, megállapítható, hogy mind a lelkileg instabil alkotók, mind a lélek leg-

szélsőségeiből feltáró írások száma meghaladja eredeti elképzelésünket.

Az abnormalitás vizsgálata nagyszerű alkalmat teremt az írónak, hogy betekintést engedjen a lélek olyan rejtett zugába, amelyről eddig fogalmunk sem volt. Tehát, hogy átkukucskáljon ama bizonyos ajtónak a másik oldalára, a résen át a „szakadékba”!

De hogy hol van az a határ a visszaadhatóságban, amellyel még nem teszi kétségessé a szerző művének hitelességét, az már lényegesen nehezebb kérdés. Ahogy az is kérdés, hogy vajon meddig szabad bátran kitárni azt a bizonyos ajtót, hogy aztán később legyen erőnk visszacsukni. Megfelelő módon méri-e fel az alkotó önmaga határait? Ura tud-e maradni fantáziájának, vagy az elhatalmasodik felette? Ismeri-e a fantázia világából visszavezető utat? Képes-e újból megvetni a lábát a valóság talaján? Ezekre a kérdésekre nincsenek egyértelmű válaszok, s e kötet szerzője sem kíván ezekben állást foglalni.

Ráadásul tény, hogy a lélek nem egységes egész, hanem különálló részekre bontható, s mint ilyen, az érzelmi ambivalencia szélsőséges kilengéseinek melegágya. Ezt vizsgálva a fantázia és intelligencia, álom és valóság, kényszerképzetek és félelmek ingoványos talajára tévedünk, amelyben a rejtett indítékok újabb és újabb jelentésgyűrűt növesztenek. Kibogozásuk sokszor lehetetlen feladatnak tűnik.

Jean Cocteau (1889–1963) francia író, költő, színész, filmrendező, festő, a művészetek polihisztorja szerint „A költészet állandó magasfeszültség, megszállottság, rettenetes magányosság, átkos örökség, a lélek betegsége. A költő írás közben a benne munkáló irracionális erők parancsának engedelmessé válik, akaratlan tolmácsa, kényszerű közvetítője a lélek időtlen mélyeiből érkező homályos üzenetnek. [...] Melyik igazi művész, legyen bár a legkiegyensúlyozottabb, nem rejteget lelke meghitt homályában egy schizofrént, akinek ő csak egyszerű munkása.” Vitathatatlan, hogy ő mint a francia szellem „mágusa” és „fenegyereke” minden terü-

leten kipróbálja magát. Mintha énjének sokoldalúsága (templomfestő, akrobata, forгатókönyvíró, akadémikus, zsonglőr, ópiumfüggő, a szabad szerelem hirdetője, homoszexuális) valójában több személyiséget rejtene magában. A művészettel kapcsolatos nézetei az irracionálizmus ígésében fogannak: a költészetet egyenesen a megszállottsággal, a betegséggel, a szkizofréniával azonosítja.

Mint ahogy tehát fentebb már kifejtettük, az alkotói lélek már-már extrémitásig fokozott érzékenysége és a művészi tehetség sokszor karöltve járnak egymással. S épp mert az ilyen emberek érzékenyebbek az átlagnál, a valóság bizonyos régióiban is többet és élesebben érzékelnek. Olykor azon túl is. E megtapasztalt és formába öntött lelkiállapotok mondatokká teremtése pedig gyakran kulcsot adhat a kezünkbe olyan lelki tartományok megértéséhez, amelyeket ez idáig még nem volt képes feltérképezni az emberi elme. Az író formát ad fantáziaképeinek, ihletett „lázálmainak”, extatikus képzelgéseinek, vagy éppen neurotikus félelmeinek. Tárgyiasítja betegségét, vagy az abból fakadó látomásait, s ezáltal mások számára is hozzáférhetővé teszi. Shakespeare írja a *Szentivánéji álomban*: „Szent örületben a költő szeme / Földről az égbe, égből földre villan, / S míg ismeretlen dolgok vázait / Megtestesíti képzeletje, tolla / A légi semmit állandó alakkal, / Lakhellyel és névvel ruházza fel.”

Németh Attila és Moretti Magdolna a következőképpen fogalmaznak ezt meg figyelemre méltó kötetükben, a *PSYrodalmi szöveggyűjteményben* (2016): „...a művészi alkotásokon keresztül is vezet út a lelki folyamatok és a pszichés zavarok megértése irányába.” S ez az, ami e tárgy különlegességét adja. No, persze csak abban az esetben, ha ennek hitelessége egyértelműen bizonyított.

Mindemellett az sem elhanyagolható tény, hogy az alkotás maga is egyfajta terápia, amellyel a tehetséges ember akár nagyban megkönnyítheti betegségének lefolyását. A versírás – de általában az írás – pszichikus értelemben olyan transzformációs folyamat, amelyben a saját én, a saját identitás egyre inkább közösségi formát ölt, általános emberi problémává tevődik át, s ezzel a kive-

títéssel az alkotó lényegében feloldja a személyiségében rejlő különállóságának fenyegető rémképét. Elhárít, kibont, sőt kiterjeszt. A pszichiátria úgy hívja ezt, hogy szublimáció.

Edmund Wilson (1895–1972) amerikai író *Az élet jelei* című (1969) kötetének egyik tanulmányában a mi fejtegetésünk szemzőgéből nézve kifejezetten izgalmas témát vet fel. A *Philoktétész: a seb és az új* című írásában a következő megállapítást teszi: „...a zseni és a betegség, akárcsak az erő és a rokkantság, kibogozhatatlan szálakkal kapcsolódnak egymáshoz”. Wilson mindezt Szophoklész drámája, a *Philoktétész* kapcsán veti fel. A hős (a művész) lesz a kiindulópont, aki beteg, s emiatt előbb kivetik maguk közül az emberek, majd mivel a képességére mégis szükségük van, újra visszahívják. A művész sajátos betegségének gondolata, metaforája ez, az úgynevezett „seb és új” – sérültség és kreativitás, a betegség, mint a művész megbélyegzettségének és kiválasztottságának jele –, amely napjainkig jelen van a közgondolkodásban. Akárhogyan is van, az tény, hogy a társadalmi közbeszédben a művész kifejezés nem kevés esetben pejoratív, lesajnáló jelleggel bír. Olyan emberre mondják, akiben nem lehet megbízni, nem a földön jár, eltér az átlagostól, fura. Kicsit a bolond alteregójaként kezelik, s mint ilyentől több mindent elfogadnak, mint az átlagembertől. Úgy is mondhatnánk, hogy a művészek folyamatos „ex lex” (törvényen kívüli, bizonyos értelemben azon felüli) állapotban vannak, ami az alkotás szempontjából ideális.

Ezekre az emberekre mondanánk, hogy lélekszakadtak, ami annyit tesz, hogy lerázva a test materiális kötöttségeit, a lelkük bátrabban szabadul el, szakad ki a szokvány posványából a képzelet, a fantázia extrém világába. Olyan területeket jár be, amelyekre az átlagember csak álmában „merészkedik”.

Ugyanerre az ismeretlenbe való kimerészkedésre utal a téboly szó is, amelyet ha etimológiai bonckés alá teszünk, akkor még közelebb kerülhetünk ehhez a különleges világhoz. A kifejezés a tévelyeg és a bolyong szavak összeolvadásából nyelvújítás kori

szóelvonással alakul ki. Az igékből főnév lesz, de úgy, hogy azok közben jelentésváltozáson mennek át. Az eredeti, adott helyről való elmozdulásra utaló szavak az elmebeli megzavarodás kifejezőivé válnak. Mint akinek „rossz úton” járnak a gondolatai. Olyan dolgok jönnek elő belőle, amire nem számítottunk. Valami nem várt fordulat, valami olyan belső átalakulás, ami magának a szubjektumnak, jelen esetben a szó eredeti tartalmának a destabilizálására is utalhat. Tudnunk kell azonban, hogy a téboly nem orvosi, hanem sokkal inkább irodalmi kifejezés.

Nem is gondolnánk, de feltehetőleg ugyanez a bolyong ige a szótöve a bohóc szavunknak is, amely a bohó származékszóból formálódik az évszázadok alatt. A mókás, nemtörődöm, vagy inkább a buta, együgyű, balga, sőt eltévedt, azaz bolyongó emberekre mondjuk, hogy bohó. És pontosan ezt testesítik meg a bohócok mint élénk tartott fancsali tükrök. Megnevettetnek minket balgaságaikkal, de közben szembesítenek hibáinkkal is. Szembetűnő azonban az ellentét, ami a bohócok mosolygósra festett álarca és a mögötte húzóódó valós arc barázdái között fedezhető fel. Nem is értjük igazán, mit nevetünk rajtuk. Szomorú figurák ők, akik olykor maguk is síróra festik maszkjukat. Valami ilyesmi lehet a „téboly” is. Valami egészen eltévedt, kettészakított, valami szétzilált, valami diabolikus, „szétdobáló”. A rendezettség ellentéte. Saját magának az ellentéte, mint egy introvertált bohóc, vagy amilyen egy rosszul megszerkesztett szinkronizálás: eltolódik a jelenethez képest a hang. Zavaró. Nem tudjuk pontosan, hogy mit kezdünk vele.

Mint ahogy Heinrich Böll (1917–1985) *Egy bohóc nézetei* című (1963) regényének főhőse, Hans Schnier sem tud, aki – gazdag bányatulajdonosi és részvényesi örökség ide vagy oda – szenvedélyesen és konokul hátat fordít addigi életének, és fölcsap bohócnak. Szembeköpi a konvenciókat, s éhbérért tótágast hány valami kisvárosi lebujszínpadán.

Az örült szó eredeti „kering” jelentése az elmebetegségben szenvedők gyakori keringő, szédelő, körben járó mozgására, a

visszatér, visszakerül jelentés a szellemi visszafejlődésre, a gyermeki állapotba való visszatérésre utalhat. Ezekben az értelmekben egyszerre jelenik meg a morális eltévelyedés, a felelősség a helyzetért, amibe az egyén jutott, és a felmentés, a száanalom, az értelmi képességek infantilizálása, a beszámíthatóság megvonása.

A téma bármennyire is izgató, általában félünk tőle. Aki csak hírből ismeri az elmebetegséget, hajlamos egyfelől általánosítani, a betegség számtalan megjelenési formáját egy nagy masszává összemოსni, másfelől ebből a félelem és irtózat szülte álláspontból megközelíteni. Előítéleteinek megfelelően arra a téves végkövetkeztetésre jut, hogy az elmebajban szenvedő beteg valamiféle embertelen, őrjöngő szörnyszülött, akit kényszerzubbony nélkül el sem lehet képzelni. Szinte csalódik, ha nincs egy kis „egészséges” dühöngés. Ez azonban a végletekig leegyszerűsített, sematikus ábrázolása a valóságnak, mely torzításokhoz vezethet. A média az ön- és közveszélyes őrült mítoszát szentesítve elősegítheti, megerősítheti a társadalomban az elmebetegekkel szemben élő előítéleteket, a velük való bizalmatlan, elzárkózó, gyakran agresszív viselkedést: stigmatizál. Ez pedig egyértelműen az embereknek a másságtól, az érthetlentől való megfoghatatlan félelmét, rettegését tükrözi.

Ezt az ügyet azonban nyilvánvalóan nem szabad ennyire leegyszerűsíteni, ezért néhány példán keresztül ismertetjük ennek a betegségnek az irodalomban való tagadhatatlan jelenlétét, s azt a szerteágazó sokféleséget, amely ezekben orvosilag kimutatható.

Meg szeretnénk mutatni azt is, hogy az elmebetegségben szenvedőknek lehetnek tiszta időszakai, amikor úgymond tünetmentesek, viszont a legváratlanabb pillanatokban képesek lehetnek újra visszazuhanni a maguk sajátos, ámde „logikus” világába. A kívülről érthetetlennek, rendszertelennek tűnő gondolatoknak azonban belülről megvannak a maguk koherens, logikus, és egyértelmű vonatkozásai.

Sokan azt hiszik, hogy az elmebetegség legfőbb jellemzői az őrjöngés és a logikátlan cselekvés. Mindkettő téves elképzelés.

Vannak ugyanis olyan betegek – és ők vannak többen –, akik egészen nyugodtak, mintha valami hűvös önkívületben élnének, környezetükre semmiféle veszélyt nem jelentenek.

Aztán vannak olyanok, akiknek az élete a növényi lét mozduatlanságára emlékeztet minket. Ebben a világ dimenziói összefolyanak, a beteg befelé mélyed, önmagában él. Ez egyfajta kataton el-sívárosodáshoz vezethet: a demenciához, a teljes szellemi leépülés első lépcsőfokához, az elbutuláshoz. Ilyen esetben a beteg elveszíti emlékezetét, tájékozódási, ítéletalkotási és tanulási képességét, s szép fokozatosan teljes gondoskodásra szorul.

Mások valóban teljesen váratlanul végletes kitörésekre ragadtatják magukat, s hisztériás viselkedésük gyökeres ellentéte lesz az előzőekben említettek jámbor, belső „tébolyának”. Kifelé élnek, képezelegve, sokszor ön- és közveszélyes cselekedetekre ragadtatják magukat. Ez azonban a legritkább esetek közé tartozik.

Az orvosilag elmebetegségnek diagnosztizált esetek sokfélesége azonban minden eredetileg általunk elképzelt variációt túlszárnyal. Nehéz volna akár csak felsorolni is őket, s ugyanígy ismertetni a hozzájuk tartozó diagnózisokat, kórképeket, tüneteket. Erre nem is teszünk kísérletet, hiszen ott vannak a pszichiátriai szakkönyvek, elemző közlemények, tanulmányok. Mindössze azt próbáljuk bemutatni, hogy esetleges irodalmi érintettségük esetén a hitelesség szempontjából melyik leírt elmeállapot milyen mértékig tűnik autentikusnak, s ezek melyik műben vagy éppen szerző lelkében vannak jelen. Ezeknek az észrevételeknek a figyelembevételével igyekszünk csoportosítani az általunk vizsgált szerzőket és alkotásaikat, hogy így próbáljuk kiszűrni azokat a hiteles műveket, amelyeknek nem a szenzációhajhászás, vagy éppen a hátborgongatás a célja, mint az egyszerű ponyvaregényeknek, hanem az elmebetegség valóságos problémáira való rámutatás.

A teljesség igénye nélküli vizsgálódásainkban persze nem az a célunk, hogy a szakorvos tudományos és az irodalomtörténész műfajelemző szempontjait alkalmazva valami korszakalkotó felfe-

dezt tegyük, hanem egyszerűen csak pusztá logikai következtetések segítségével külön akarjuk választani az irreálist és a reálist. Igyekszünk figyelembe venni Szepes Mária *Füveskönyvének* (2008) figyelmeztetését, mely szerint: „Annak, aki a tébolydák élőhalottainak, démonok üldözöttjeinek megváltójává akar lenni, egy személyben gyógyszerésznek, belgyógyásznak, ideg orvosnak, pszichoanalitikusnak, jogszakértőnek, hipnotizőrnek, szimbológusnak, asztrológusnak, kultúrtörténésznek kell lennie. Akinek szelleme kötött és nem gondolkodik összefüggésekben, akit különféle vallási vagy tudományos tételek nyűgöznek le, s érzelmi élete felderítetlen, zavaros, zsarnoki erejű, sohase lépjen az ismeretlen birodalom területére, mert elnyelik a szakadékok, vagy felfalják a sötétség szörnyei.”

Nem szeretnénk kitérni magának a téboly kifejezésnek az elmebetegségre alkalmazott téves behelyettesítésére sem, csak annyit szeretnénk érzékeltetni, hogy az ügy – mélységénél és komplex volta miatt – több precizitást, korrektebb elemzést igényelne, mint azt az ebben a témában megjelent művek sokaságában tapasztalhatjuk.

Azt is szeretnénk hangsúlyozni, hogy a vizsgált alkotók esetében szintiszta, jól elkülöníthető betegséget többnyire nem lehet kimutatni, a képlet ennél sokkal bonyolultabb, összetettebb. Pusztán arra próbálunk vállalkozni, hogy az írásaikból kiolvasható vegyes diagnózisokból a legdominánsabbakat kiemelve a lehető legpontosabb képet fessük meg róluk, vagy az általuk teremtett főhősökről.

Az emberbe genetikailag belekódolt lelki és pszichés érzékenység, és/vagy a személyiségét meghatározó sérült biokémiai alapok – külső, mondjuk erős és tartós stressz hatására – elmebetegséggé fejlődhetnek. A mentális behatásokra érzékenyebb emberek érintettsége, mint ahogy fentebb utaltunk már rá, természetesen igen sokféle megjelenésű és mélységű lehet.

Az elmekörtan az idegrendszer sajátos magasabb szintű működésének élettanával, kórtanával és gyógyításával foglalkozik. Ennek a magasabb működési funkciónak anatómiai hordozója az

agykéreg, amely működése során reprezentálja (és „produkálja”) azokat a speciális tulajdonságokat (gondolkodás, érzelem, lelkiismeret, illetve például maga a „psziché”), amelyek csak és kizárólag az evolúció csúcán lévő egyed, az ember jellemzői. Többek között a légzés, a szív működés veleszületetten kialakult, egységes – a magasabb idegműködés azonban az élet során egyénenként azonos törvényszerűség szerint, de tartalmilag különbözően alakul, és a tartalom az egyénre jellemző módon minőségileg változik. Így megállapíthatjuk, hogy az egészséges és a kóros lelki működés között nemegyszer csak fokozati különbség van. Az egészséges emberek esetében is előfordulhatnak olyan váratlan és sokszerű behatások, amelyek ideiglenesen kivételes lelkiállapotba hajszolják őket, míg az elmebetegek esetében ezek az elmeállapotok tartósak.

A lelki működést tekintve pedig lényegében annyi a különbség a beteg és az egészséges emberek lelke között, hogy az egyikben van egy nagyfokú bizonytalansági tényező: torzulás, amely a beteget alkalmatlanná teszi az életben való eligazodásra. Az egészséges emberre jellemző megnyilvánulások náluk szélsőséges alakban jelentkeznek, s ez okoz kizökkenést az átlagember világából.

Jól mutatják az ezen a téren tapasztalható tájékozatlanságot azok a pszichiáterek és betegek közötti különbségeket „viccesen” elmosni akaró megjegyzések, amelyek közszájon fognak. Igazságtartalmuk valamilyen szinten persze helytálló, de csak annyiban, amennyiben egy-egy érzékeny művészt, vagy éppen zsenit is bolondnak mond a közvélemény. Azt lehetne mondani, hogy érzékenységük olyan mértékben másképpen fogja meg a külvilágot, amilyent egy „normális” ember a saját szenzoraival sohasem lesz képes érzékelni, ezért aztán nem érti azt, és abnormálisnak titulálja. Ezek a folyamatok olyan rétegekben zajlanak, amelyek az átlagos emberek számára pusztán az álmokban, vagy esetleg valamiféle mesterségesen gerjesztett delíriumos állapotban lesznek hozzáférhetőek.

Hollós István (1872–1957) pszichoanalitikusnak a *Búcsúm a Sárga Háztól* című (1928) írásában Doktor Pfeiflein Telemach ek-

képpen fejezi ki ezt a fent említett érintettséget: „Mert mindannyian egyszer, valahol félelmetes ködben szunnyadtunk, ahonnét nagy ajjal-bajjal verekedtük fel magunkat a mába. De a mából visszamenni nem bátorságos. Hárman mégis visszamerészkedtek a ködbe: a Hős, aki megverekedett vele, a Költő, aki mesét szőtt belé, az Elmebeteg, aki elveszett benne.

Az elsőt csodáljuk, a másodikban gyönyörködünk, a harmadiktól rettegünk, mert valamennyien voltunk hősök, voltunk költők és tudom, Barátom, hogy ezt most másképp kellene mondanom, de az igaz és mégsem bántó szót még nem sikerült megtalálnom erre... igenis voltunk egyszer – mint az elmebetegek.”

Megdöböntő sorok. Nem lehet csak amúgy szellemi ingujjban közelíteni hozzájuk, alaposabb tanulmányozást igényelnek. Ha komolyan vesszük, s lélektani bonckéssel megyünk neki a soroknak, akkor valami olyan démoni tör elő belőlük, valami olyan nem várt fordulat, ami a szubjektum destabilizálódását, mint mindenkiére egyszer jellemző, valamilyen mélységig jelenlévő valóságát mondja ki.

Benedek István ekképpen fogalmaz: „Nem tudok éles határt vonni normális és bolond közt. Pontosabban szólva: hogy ki elmebajos, azt meg tudom állapítani, mert annak többé-kevésbé határozottak a kritériumai, de a normalitásnak nincsenek kritériumai”. Ezzel a kijelentéssel csak részben tudunk azonosulni, mert véleményünk szerint nemcsak a normalitásnak, hanem a patológikus határok meghúzásának sem lehetséges egzakt meghatározása. Nem vonható éles határ a beteg és az egészséges, normális átlag között, hanem sok fokozatú átmenet van közöttük.

A többség, amely önmagát – sokszor felületes megítélés alapján – egészségesnek tartja, feljogosítva érzi magát, hogy rámondja néhány másképp viselkedőre, hogy nem normális, azaz beteg. Vagyis, hogy elüt az elfogadottól. Azt mondjuk, olyan, aki elengedi a valóság köteleit, és egy maga által kiépített világban lebeg. Különösen a pszichés betegeket szeretjük „megbélyegezni” efféle

minősítésekkel. Holott az egészség és a betegség fogalmai – amint látni fogjuk – sokkal bonyolultabb áttekintést igényelnek. Több dimenziójuk van, amit vizsgálni kell.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) már 1946-ban kimondta, hogy „az egészség a teljes testi, lelki és társadalmi jólétet és nem egyszerűen a betegségek vagy fogyatékoságok hiányát jelenti”. Kutakodásunk szempontjából ez nagyon lényeges kijelentés, hiszen az emberek jelentős százaléka érintett valamelyik síkon.

Testi egészségről akkor beszélünk, ha a test biológiai értelemben mentes a különféle betegségektől, szervi bajoktól. De vigyázat, idetartozik az egészségvédő életvezetés is! Rendszeres testmozgás, egészséges táplálkozás, megfelelő alvás, valamint az önkárosító magatartásformák, a dohányzás, kóros alkoholfogyasztás és a drogok elkerülése.

Pszichológiai egészségnek az általános jólétet, önmagunk elfogadását nevezzük. Idetartoznak az érzelmi stabilitás, kreativitás, nyitottság, valamint a személyiség és az ezzel összefüggő azonoságtudat életkornak megfelelő érettsége.

A társadalmi egészség fogalma pedig elsősorban a jó személyközi, interperszonális kommunikációs készséget, a bizalom képességét jelenti, de szorosan összefügg kulturális-társadalmi tényezőkkel is, mint a társadalmi-gazdasági helyzet, végzettség, az etnikai, vallási hovatartozás, a kulturális, nemi és hivatásbeli azonosság tudat.

Mindezek értelmében és a teljesség igénye nélkül három csoportot különböztetünk meg a vizsgálni kívánt témában. Elsődlegesen azokat a szerzőket szemléljük, akik orvosi értelemben normálisként írtak a tébolyról, belehelyezkedve egy olyan elmeállapotba, aminek logikája ellentmond a normális logikának. Vállalkozásuk sikere tehát erősen kétséges.

Másodszor a „papíron is igazolt” elmebetegek írásait elemezzük, akiknél nem az irodalmi alkotás hitelessége elsősorban a kérdés, hanem annak értelmezhetősége. Őket a pszichés elhajlások

legfőbb csoportjainak megfelelően, további részcsoportokra bontva soroljuk, vizsgáljuk.

Harmadjára pedig azok kerülnek górcső alá, akik mesterséges stimuláló szerek segítségével igyekeztek átélni valami olyat, amit normál állapotban képtelenek lettek volna megtapasztalni. Azaz alkohol, dohány és különféle drogok hatása alatt alkottak, éltek.

Hogy e három „műfaj” melyike adja a legteljesebb képet arról a benső világról, amely oly sok titkot rejt számunkra, nehéz megmondani. Egy biztos: a művészet – s így az irodalom is – gyógyít, mert képes a lelki feszültségek levezetésére. Ilyen értelemben tehát bizonyosan jó úton haladunk.